Přestože Jiří Musil dosáhl vysokého věku a byl těžce nemocen, do poslední chvíle nepřestával akademicky pracovat. Patřil mezi ty, pro něž sociologie nebyla jenom obživou a pracovní náplní, ale především posláním – proto se snažil dělat a inspirovat takovou sociologii, která by neuhýbala před velkými společenskými problémy, proto (jemně a s porozuměním) kritizoval jiné přístupy. Jsme rádi, že jsme Jiřího Musila měli, a jsme vděčni za to, že jsme s ním mohli osobně spolupracovat; a pokud v rámci české sociologie vlastně nikdy nezískal klíčové postavení, považujeme to za namnoze symptomatické. Škoda pro českou sociologii, chvála Musilovu odkazu.

Zdeněk R. Nešpor

Vzpomínky na inspirující vlivy profesora Jiřího Musila

Profesor Jiří Musil byl laskavý a inspirující kolega. Na vědecké cestě mne, podobně jako bezesporu řadu svých kolegů a žáků, mnohokrát ovlivnil. V souvislosti s jeho nedávným odchodem jsem se o Musilově dlouhodobém vlivu rozhodl napsat několik osobních vzpomínek. Domnívám se, že právě jejich prostřednictvím mohu vhodně dokumentovat význam Jiřího Musila a jeho díla (za pomyslnými hranicemi jeho mateřského oboru – sociologie, i v rámci sociální geografie).

Jako mnozí jiní kolegové mé generace jsem se s vědeckým myšlením Jiřího Musila seznámil koncem šedesátých let minulého století, při četbě jeho vlivné knihy o sociologii města [Musil 1967]. Právě tato kniha mě na cestě výzkumným terénem sociální geografie a příbuzných disciplín nejednou, resp. opakovaně pomohla. V září 1968 jsem emigroval do Nizozemska a své magisterské studium na Státní univerzitě v Groningenu jsem zakončil diplomovou prací o socioekonomické suburbanizci okolí Groningenu. Musilovo *exposé* výzkumných zkušeností chicagské školy a sociální ekologie města bylo pro mne nejen podnětné, ale *de facto* mi diplomovou práci pomohlo dokončit. Při následném konkurzním řízení na místo asistenta na katedře sociální geografie Amsterodamské univerzity v roce 1972 jsem uspěl mimo jiné díky znalostem, které jsem z Musilovy knihy načerpal, ale také zásluhou mnohých podnětů, k nimž jeho kniha přímo vybízela. Spojit Musilem diskutované sociálně-ekologické hypotézy s myšlením Torstena Hägerstranda [Hägerstrand 1970] byla výzva, které nešlo odolat. Musím poznamenat, že členové tehdejší amsterodamské katedry se ve svých výzkumných aktivitách věnovali hlavně sociální ekologii Amsterodamu a jeho regionu. Proto považovali můj pohled na vývoj sociální ekologie, ktery jsem získal z knihy Jiřiho Musila, za určitý přínos pro katedru a já uspěl v konkurzním řízení.

Další vzpomínka na inspirující vlivy Jiřího Musila je spojena s druhou polovinou sedmdesátých let. Tehdy, po vydání knihy Raye Pahla [Pahl 1975] o urbánní

sociologii velkoměsta (v níž reflektoval i několik studií Jiřího Musila) a v období velkého vlivu publikací Manuela Castellse [Castells (1972) 1977] a Davida Harveyho [Harvey 1973], naše amsterodamská katedra v několika seminářích diskutovala otázky týkající se „přežívání" reprodukce a vzniku sociálních nerovností ve městech státně-socialistických společností. V disputaci o marxistickém paradigmatu proto (přirozeně) Musilovy interpretace sociálně-ekologického vzorce Prahy hrály klíčovou roli.

Nové podněty jsem zažil po vydání Jiřího knihy o urbanizaci socialistických zemí [Musil 1977]. Diskuze o vhodnosti či nevhodnosti (neo)marxistického přístupu v urbánním výzkumu neutichaly. Po přečtení knihy jsem se odhodlal napsat kritický článek o poválečném regionálním vývoji a regulované urbanizaci v Československu [Dostál 1982]. Inspirován empiricky doloženými závěry Jiřího Musila jsem obhajoval postulát, že i státně-socialistické uspořádání industriální společnosti musí nevyhnutelně produkovat nerovné životní možnosti pro různé regionální a urbánní populace. Musilovy názory na průběh urbanizačních procesů v Československu ve mně také podnítily zájem věnovat se výzkumu sociálně patologických jevů v urbánní struktuře Československa [viz Dostál 1987]. Po úvodním odkazu na habilitační práci Tomáše G. Masaryka [Masaryk 1970] jsem s pomocí analýzy hlavních komponent a standardizované vícerozměrné regrese zkoumal korelace sebevražednosti a jiných vybraných ukazatelů sociální patologie v rozdílném urbánním prostředí od Aše až po Bardějov. Několik klíčových tvrzení Jiřího Musila o charakteru urbanizace českých zemí a Slovenska mi při interpretaci prostorového vzorce sociální patologie opět velice pomohlo.

Osobně jsem se však s Jiřím Musilem poprvé setkal až v roce 1988. V Amsterodamu, v době, kdy mu po téměř dvaceti letech bylo dovoleno opět vycestovat do západní Evropy. Po Musilově přednášce na katedře sociologie u německého profesora Petera Gleichmanna jsme odpoledne zašli na belgické pivo a velice příjemný rozhovor (přesněji diskuze o našich výzkumech i emigraci), který trval až do večerních hodin. Jiřímu Musilovi jsem tak mohl osobně předat i separáty obou svých – pod jeho vlivem napsaných – článků o československé urbanizaci.

Setkání s Jiřím Musilem v únoru 1990 v Praze mne inspirovalo k úsilí získat od nizozemské vlády finanční prostředky pro podporu studia vývoje a aplikačních problémů zkušeností západoevropských zemí při transformaci územní správy a samosprávy v postkomunistickém Československu.

V dubnu 1990 Jiří Musil strávil několik týdnů v Amsterodamu. Starší členové katedry si dobře pamatovali diskuze z let sedmdesátých, a tak se Musilovy přednášky a rozhovory přirozeně týkaly nejen urbánních studií, ale hlavně očekávaných procesů a efektů postkomunistické transformace.

Již krátce po jarním pobytu Jiřího Musila v Amsterodamu se nám podařilo získat od nizozemské vlády objemný čtyřletý grantový projekt (REG-LOC), který umožnil nejen naši intenzivnější spolupráci, rozsáhlejší publikační aktivitu, ale také zajistit přednášky a pobyty zahraničních expertů v Praze. Ve své nové pozici ředitele Sociologického ústavu ČSAV Jiří Musil nejenže podpořil naši snahu zís-

kat finanční prostředky pro projekt REG-LOC, ale zejména dále prohloubil spolupráci s komunitou sociálních geografů a demografů na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Jiří Musil pomohl organizovat první klíčovou konferenci projektu REG-LOC na zámku v Bechyni v říjnu 1990 a také pomohl v tomto euforickém období pozvat experty na problematiku územní správy a samosprávy jak z několika západoevropských zemí, tak i z postkomunistických zemí střední Evropy [viz Dostál, Illner, Kára, Barlow 1992]. Dalším milníkem tohoto projektu byla konference k vývoji správy a samosprávy Prahy, pořádaná na jaře 1993 na Středoevropské univerzitě v Praze. Také při této příležitosti se Jiří Musil ukázal nejen jako velice zkušený výzkumník a diskutant vývoje Prahy [viz Musil, Illner 1994], ale i jako laskavý hostitel.

Je také nutné vzpomenout Musilovu přednášku o komplexním charakteru postkomunisitické transformace, kterou přednesl na konferenci pracovní komise World Political Map Mezinárodní geografické unie koncem srpna 1991. Program konference přilákal do postkomunistické Prahy kompletní špičku světové komunity politických a kulturních geografů. Konference sice probíhala jen několik dnů, její atmosféru však umocnil neúspěšný pokus o převrat v Sovětském svazu Michaila Gorbačova. Musilův příspěvek na tomto politicko-geografickém fóru [viz Musil 1993] měl jasný inspirační efekt na docela emocionální debatu mezi skupinkou kritických geopolitiků a většinou kolegů více či méně orientovaných na (neo)realistické nebo (neo)liberální paradigmata.

Po svém zvolení prezidentem Evropské sociologické asociace mohl Jiří Musil často navštěvovat Amsterodam a tato okolnost nám ještě více rozšířila možnosti diskutovat různá aktuální témata (někdy i s milou Evou Musilovou). Vzpomínám si na rozhovory o měnícím se charakteru Nizozemska a protestantské západní Evropy. Po publikování jeho článku o integračních a desintegračních tendencích v Evropské unii [viz Musil 1994] mne navíc naše výměny názorů později inspirovaly k systematickému studiu veřejného mínění o prohlubování a rozšiřování Evropské unie [viz Dostál 2010]. Nemohu nevzpomenout důležitou roli, kterou Jiří řadu let hrál v organizování a v průběhu konferencí Forum 2000, protože konference pro prezidenta Václava Havla spoluorganizoval. Bylo velice zajímavé sedět okolo dlouhého stolu ve Španělském sále Hradu s osobnostmi politiky a vědy globalizující se Evropy a světa a poslouchat názory, kterými Jiří přispíval do diskuze [viz Musil 2007].

Řadu let jsme oba přednášeli pro studenty New York University v Praze. Studenti jeho semináře o hlavních evropských metropolích a mého semináře o masových hodnotových orientacích a Evropské unii byli mnohdy titíž. S Jiřím jsme tak měli řadu let možnost setkávat se a hovořit častěji než kdy předtím (dvakrát týdně). I tato kratší setkání byla pro mne inspirující.

Závěrem svého vzpomínání na inspirujícího profesora Jiřího Musila chci ještě podotknout, že jsem již dlouhou řadu let hrdý na to, že mi Jiří v Amsterodamu nabídl tykání. Byl téměř o dvacet let starší a byl skutečný kamarád a moudrý kolega.

V únoru 1998 jsem byl poctěn možností přednést *laudatio* k sedmdesátinám Jiřího Musila ve vile Lanna v pražské Bubenči. Rád jsem se této výzvy zhostil. Měl jsem příležitost připomenout, co Jiří pro mne a můj profesní život znamenal.

Po svém návratu z třicet let trvající emigrace zpět do Prahy jsem několikrát Jiřího a Evu navštívil v jejich příjemném bytě pod Petřínem na pražském Újezdě, a tato setkání umožňovala delší diskuze širokého spektra problémů české a evropské společnosti.

Proto jsem velice rád Jiřímu věnoval svou knihu o vícerychlostním vývoji Evropské unie [viz Dostál 2010]. Nejen mně budou komentáře a laskavost Jiřího chybět. Ale mnoho vzpomínek na moudrého a inspirujícího profesora s námi zůstane. Byl velkým přítelem sociálních geografů a demografů a bezesporu nejen mne zpráva o jeho úmrtí osobně zasáhla.

Petr Dostál

Literatura

Castells, M. (1972) 1977. *The Urban Question: A Marxist Approach*. London: Edward Arnold.

Dostál, P. 1982. „Geleide agglomeratietendenzen in Tsjechoslowakije: een institutioneel-geografische benadering." *Geografisch Tijdschrift* 16 (4): 328–341.

Dostál, P. 1987. „Stedelijke agglomeraties en social pathologie: empirische samenhang in de Tsjechoslowaakse regio's." *Geografisch Tijdschrift* 21 (1): 51–62.

Dostál, P. 2010. *Multi-Speed European Union: Differentiated Integration and Spatial Development in Public Opinion.* Prague: Edice Geographica 6, Česká geografická společnost.

Dostál, P., M. Illner, J. Kára, M. Barlow (eds.). 1992. *Changing Territorial Administration in Czechoslovakia. International Viewpoints*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Hägerstrand, T. 1970. „What about People in Regional Science?" *Papers of The Regional Science Association* 24: 7–21.

Harvey, D. 1973. *Social Justice and The City*. London: Edward Arnold.

Masaryk, T. G. 1970. *Suicide and The Meaning of Civilization*. Chicago: The University of Chicago Press.

Musil, J. 1967. *Sociologie soudobého města*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

Musil, J. 1977. *Urbanizace socialistických zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

Musil, J. 1993. „Transition to Democracy." Pp. 5–9 in H. van der Wusten, J. O'Loughlin (eds.). *The New Political Geography of Eastern Europe*. London: Pinter.

Musil, J. 1994. „Europe between Integration and Disintegration." *Czech Sociological Review* 2 (1): 5–19.

Musil, J. 2007. „Globalization, Society and Culture." Pp. 39–84 in J. Musil, T. Vrba (eds.). *Václav Havel et al. The View from Prague. The Expectations of World Leaders at the Dawn of the 21st Century*. New York: Central European University Press.

Musil, J., M. Illner. 1994. „Development of Prague: Long-term Trends and Scenarios." Pp. 145–170 in M. Barlow, P. Dostál, M. Hampl (eds.). *Development and Administration of Prague*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Pahl, R. 1975. *Whose City*. London: Penguin Books.